

„Wy hebben eenen goede Koning, maar een slegt Grieteny-bestuur...”

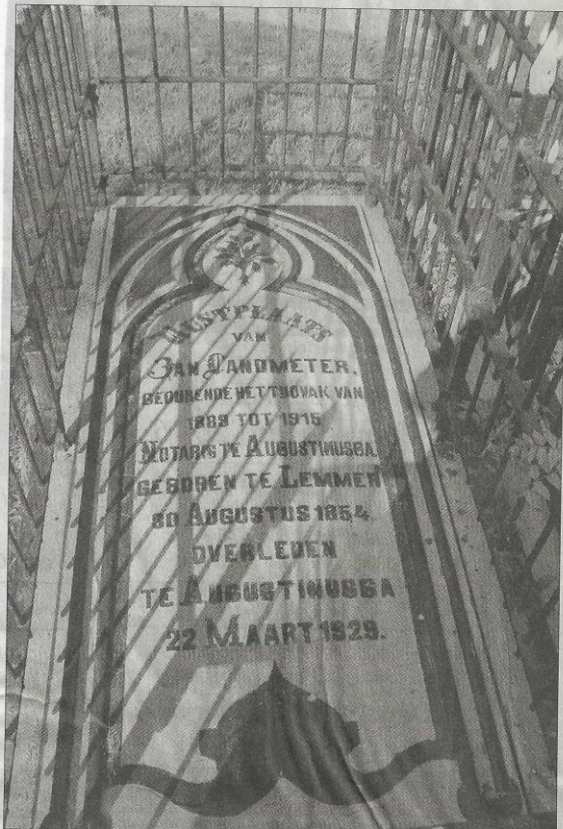
Van een voornaam boelgoed op de buitenplaats Oosterburen te Augustinusga met bedreigingen en beledigingen

Door Dirk Reinder Wildeboer te Buitenpost. Secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen.
Tel. 0511-541920, internet <http://home.hetnet.nl/~oudachtkarspelen>.

Leonardus Epeus van Scheltinga, zoon van Daniël de Blocq van Scheltinga en Aletta Catharina Lycklama à Nijeholt, eigenaar en bewoner van bovengenoemde buitenplaats, kwam op 11 augustus 1834 aldaar te overlijden.

Hij was de laatste bewoner van "Oosterburen", dat nadien op afbraak werd verkocht. In dit artikel wordt een en ander verteld over het boelgoed dat na de sterfdatum werd gehouden en een bepaald incident, dat hier plaatsvond.

Verder wordt ingegaan op de levensloop van Leonardus Epeus van Scheltinga en op de historie van de buitenplaats "Oosterburen" te Augustinusga.

Grafmonument van notaris Jan Landmeter op het kerkhof bij de N.H. kerk te Augustinusga. Landmeter was van 1889 tot 1915 notaris in het dorp. (Foto: D.R. Wildeboer)

Inleiding

Augustinusga was van ouds een boerendorp, maar er hebben in het verleden verschillende adellijke lieden van betekenis en aanzien gewoond. Veel minder was dit het geval in bv. het naburige Drogaham en Surhuizum. In de 18de eeuw woonde er de grietman en een aantal adellijke families op "deftige huizen", de zogenaamde states, die vaak de namen droegen van de personen die er woonden of eerder hadden gewoond. Ook het bestuur van Achtkarspelen heeft er een tijd vergaderd en dat gebeurde op een bovenzaal van een herberg in het centrum van het dorp. Volgens een oude kaart van 1719 stonden er in vorige eeuwen een drietal states, aan de zuidkant van de doorgaande weg in It West. Zij droegen de namen van Siccama, Jensma en Gaaikema. Op de kaart van Eekhoff (1844) vinden we nog een vierde deftighuis, genaamd Oosterburen. Dit was een buitenplaats aan de oostkant van het dorp. In het proclamatieboek van Achtkarspelen van 1789 kunnen we lezen dat L.E. van Scheltinga hier in dit jaar eigenaar was van de buitenplaats Oosterburen. Hij had dit in 1788 gekocht van de weduwe van E. van Haersma, die in verband met de verkoop in dat jaar de volgende advertentie in de Leeuwarder Courant plaatste:

"Mevrouw, de wed. de heer major E. van Haersma, praesenteert uit de hand te verkopen: hare bewoonde heeren huizinge, bestaande in verscheiden kamers, keuken, kelders, stallingen en verdere gerieflijkheden, met tuinen, hovingen en zingels, voorzien met vijvers en schuitsloot van de huizinge af tot in het Colonelsdiep, staande en gelegen tot Augustynsgea en dat met of zonder land. Ymand hier aan gadinge makende, vervoege zig bij de verkoperse, die genegen is in alle billykheid te handelen".
In deze advertentie kunnen we dus lezen hoe destijds de buitenplaats er uitzag en dat de bijbehorende grond in noordelijke richting grond liep tot aan het Kolonelsdiep.

Het gezin van Scheltinga-van Haersma

Dit woonde aanvankelijk te Leeuwarden. Leonardus Epeus van Scheltinga was hier o.a. te commies ter secretarie van het college van gedeputeerde staten van Friesland. Hij trouwde met Maria van Haersma (1794-1826), dochter van Eelco van Haersma en Cornelia Aurelia van Haersma.

Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren resp. Daniël de Block, Cornelia Aurelia, Eelco Aulus en Aletta Catharina. Onder de leus "vrijheid, gelijkheid en broederschap" werd in 1795 het voeren van adellijke titels verboden en veel ambtenaren werden uit hun ambt gezet. Epeus van Scheltinga vertrok met zijn gezin naar Augustinusga en vestigde zich op de buitenplaats Oosterburen. Tot zijn overlijden op 85-jarige leeftijd bleef hij hier wonen. Volgens het Quotisatiekohier van 1809 waarbij de inwoners van Achtkarspelen, voor een extra belastingbedrag werden aangeslagen om een bijdrage te leveren voor de oorlogsvoering van Napoleon, moest van Scheltinga een bedrag van 65 car. guldens betalen. Met zijn dorpsgenoot grietman de With, waren dit in Augustinusga de hoogste aangeslagenen. Hieruit blijkt dat van Scheltinga een vermogend man was. Zijn kapitaal zal waarschijnlijk afkomstig zijn geweest van zijn voorouders, die er zeker warmpjes bijzaten. In het belastingregister van 1809 kunnen we ook lezen dat er destijds twee inwonende dienstboden waren. Dit waren de gezusters Tetje en Ybeltje Krebs, maar die konden volstaan met het betalen van ieder een bedrag van 2 car. guldens. Uiteraard gingen de belastingaanslagen naar draagkracht.

Het boelgoed

Na de dood van Scheltinga in 1834 werd de afwikkeling van de nalatenschap gedaan door de drie nog in leven zijnde kinderen. Hier kwamen drie notarissen aan te pas, t.w. Meindert de Vries te Augustinusga, Reinder Buijsing en Jan Romein te Buitenpost. Men was drie volle dagen bezig met de boedelbeschrijving en er werden maar liefst 26 pagina's vol geschreven. Na het opmaken van de inventaris werd de volgende advertentie in de Leeuwarder Courant van 9 en 12 september 1834 geplaatst:

Voornaam Boelgoed.

De notarissen Romein, Buijsing

en de Vries, allen residerende in het kanton Buitenpost, zullen, op dinsdag den 16 september 1834, te beginnen des voormiddags precies ten 9 ure, en volgende dagen, ten sterfhuize van den wel. edel gestrengen heer en mr. L.E. van Scheltinga, op den buitenplaats Oosterburen te Augustinusga, bij boelgoed en gereed geld verkoopen: Meubels en huisgeraden, bestaande in acht kabinetten, eenige bureaux, laadtafels, porceleinkasten, vier klokken, eenige spiegels, twaalf bedden met toebehooren, eenen menigte stoelen, waaronder met paardeharen zittingen, tafels, eenen kachel, eenige vuurhaardjes, eenen partij extra mooi porcelein, glas- en aardewerk, koper, tin- en ijzergoed, drie ledikanten, twee rustbanken, tobben, emmers, eenen gladmangel en linnenpersen, voorts een veldtent, een partij vischnetten en wat meer te voorschijn zal worden gebracht.

Beledigingen en bedreigingen

De boelgoeddagen op 16, 17, 18 en 19 september 1834 trokken veel volk. In het wagenhuis waren allerlei goederen uitgestald en hier verzamelde zich een groot aantal personen om iets van hun gading uit te zoeken.

In het verslag van de "Teregtzitting van de Regtbank van eersten aanleg zitting houdende te Leeuwarden op Zaturdag den achttienden October een duizend acht honderd vier en dertig", kunnen we lezen wat er op de Buitenplaats Oosterburen te Augustinusga, d.d. 16 september 1834, de eerste boelgoeddag, gebeurde.

Om de orde te bewaren was hier aanwezig "Pieter Arnoldus Boeijenck, Agent van Politie der Grietenij Achtkarspelen, wonende te Buitenpost". Op deze eerste boelgoeddag was daar ook present Leffert Teunis Rinzema, 36 jaar, veenbaas en tapper, die in Augustus

tinusga woonde. Uit het verslag van de zitting van de rechtbank blijkt onder meer dat Rinzema ook één of meer koeien hield. Hij vond op dit boelgoed nu kennelijk een goede gelegenheid om Boeijenck eens goed de waarheid te zeggen, want er waren nogal wat grieven. Destijds gebeurde het wel eens dat langs de openbare weg onbeheerd vee werd aangetroffen en dan was het de taak van het politiepersoneel om dit voorlopig in een schutstal op te bergen tot dat de eigenaar was opgespoord. Waarschijnlijk moest er dan ook boete worden betaald. Het was een keer gebeurd dat er een koe van Rinzema in de schutstal was terecht gekomen. Toen Rinzema in het wagenhuis de politieagent tegenkwam, "voegde deze hem met een woest gelaat en houding toe, dat hij aldien zijne koe eens weder schutte, hij hem dan zoude verzuipen, althans dan door zijne handen te zullen doodmaken, dan maak ik een dood ding van dy". Blijkbaar was Boeijenck een tijd lang in Buitenpost diaken geweest, want Rinzema riep ook dat de politieman in deze functie de hele kerkelijke gemeente van Buitenpost had bestolen en dat hij een gauwdief was. Verder valt er in het politierapport het volgende te lezen: "Dat dezelfde Rinzema voorts na verloop van eenige oogeblikken, ten aanhooren van verscheidene aldaar mede aanwezig zijnde menschen, had uitgeroepen dat het Grietenij-bestuur en ook de veldwachter allemaal opvreter waren".

Vervolgens verweet Rinzema de agent van politie "dat hij al de veldwachters in de grietenij gestrengte bevelen had gegeven om toe te zien op het loopen van vee aan de heerenwegen, dat zulks gebeurende alsdan in de Schutstal wierden geborgen".

Behalve Boeijenck waren op de zitting de volgende getuigen aanwezig:

- Sipke Ruurds Boringa, oud 33 jaar, arbeider wonende te Buitenpost.

- Jan Wytzes Harkema, oud 36 jaar, arbeider wonende te Augsbuurt.

- Minze Jans Dijkstra, oud 22 jaar, arbeider wonende te Surhuisterveen.

Deze getuigen verklaarden in grote lijnen hetzelfde als de politieman, maar Boringa had Rinzema ook horen schreeuwen: "Wij hebben eenen goede Koning maar een slegt Grietenij-bestuur". Verder had deze getuige geconstateerd, "dat Rinzema vrij wat drank had genuttigd, hoewel niet geheel beschonken was".

Achter de tralies

De beklagde Rinzema bracht bij zijn verdediging naar voren "dat al moest hij er ook dadelijk om sterven, hij niet weet deze woorden destijds gebezigd te hebben, daar hij toen zoo zeer beschonken was geweest en hij alsdan wat rap van mond is. Dat hij aldien deze woorden al door hem zijn gebezigd, hij daarover berouw heeft, daar hij noch met opzigt tot het grietenijbestuur, noch tot den persoon van Boeijenck iets ten nadeele weet, maar integendeel het bestuur van de grietenij goed bij hem bekend is". Blijkbaar maakten deze woorden van beklagde geen indruk op de officier van justitie, want deze kwam tot een eis "van eene gevangenisstelling voor den tijd van zes maanden, tot eene geldboete van vijftien Nederlandsche Guldens en betaling van de kosten der procedure". Hierna mocht Rinzema nogmaals iets te zijner verdediging naar voren brengen. Ook dit mocht niet baten, want de veroordeling door de rechtbank was gelijk aan de eis. De officiële aanklacht was als volgt geformuleerd: "Beschuldigd van het bezigen van bedreigingen vergezeld van eene

voorwaarde en van beleedigende uitdrukkingen in eene publieke vereeniging, zoo met opzigt tot het Grietenijbestuur van Achtkarospelen, als tegen den Agent van Politie dier Grietenij". Het was blijkbaar ook verboden om het bestuur van Achtkarospelen in het openbaar te beledigen. Het was destijds regel dat het betreffende

procesverbaal door de veldwachter werd opgemaakt, waarna het door de grietman, vergezeld van een begeleidende brief, naar de officier van justitie te Leeuwarden

werd gezonden. Gewoonlijk was dit maar een brief van de grietman van een paar regels. In bijzondere gevallen en dit was kennelijk een speciaal geval, maakt de grietman er meer werk van en werd de brief wat langer. Tenslotte was grietman van Haersma persoonlijk, als lid van het grietenijbestuur, ook als opvreter uitgemaakt. In dit schrijven kunnen we onder andere het volgende lezen:

"Ik neem de vrijheid confidentieel hieraan toe te voegen dat deze Leffert Teunis Rinzema een persoon is, die zich bij gelegenheid niet ontziet zijne verachting tegen de bestaande autoriteiten door smadelijke uitdrukkingen aan den dag te leggen. Voornamelijk op het stuk van belastingen en bovendien van zodanig character is en zich meermalen dusdanige dreigende uitdrukkingen veroorlooft. Dat hij algemeen en voornamelijk in zijne woonplaats Augustinusga wordt gevreesd en ontzien. Zoodat ik geloof dat het voor de rust der ingezetenen nuttig en wenschelijk zoude zijn, dat hij hiervoor een toepasselijke straf krijgt". De grietman hoopte dat hierdoor zijn gedrag in het vervolg zou verbeteren. Of deze brief van de grietman met de ongunstige inlichtingen over Rinzema invloed heeft gehad op de strafmaat, blijft onduidelijk. In ieder geval heeft het niet in zijn voordeel gewerkt.

"Nog buitengewoon vlug en sterk"

Dan nog wat bijzonderheden over de bedreigde en beledigde veldwachter Pieter Arnoldus Boeijenck. Hij was geboren in 1793 en woonde met zijn gezin in het achterste gedeelte van het

gebouw met de pilaren aan de Voorstraat te Buitenpost, destijds in gebruik als gemeentehuis. Zijn vrouw was in dit gebouw uitbaatster van een kroeg. In die tijd deed de grietman/burgemeester jaarlijks een opgave van het in dienst zijnde politiepersoneel aan de commissaris van de koningin. In de opgave over het jaar 1872 kunnen we lezen dat Boeijenck als "bekwaam en geschikt" werd beoordeeld en "naar deszelve ouderdom nog buitengewoon vlug en sterk". De man was in 1872 tenslotte al 79 jaar. Tractement destijds f 300,- per jaar. In genoemde opgave over het jaar 1876, dus vier jaren later, komt de naam van Boeijenck als 83-jarige nog steeds voor met de vermelding "doet nog enige dienst". De beloning is dan nog jaarlijks f 300,-, maar de kledingtoelage van f 37,50, die hij in 1872 nog wel kreeg, was er niet meer bij.

Verder blijkt uit deze opgave dat betrokkene in 1815 als milicien-korporaal had deelgenomen aan de strijd tegen Napoleon in België en in totaal 5 jaar had gediend.

De afloop van de verkoping

Op de provisonale verkoping deden vier personen een bod op de onroerende goederen, zoals het eigenlijke woonhuis, een huis op het erf, een eendenhok, een wagenhuis, en een zomerhuis. Deze gadingmakers waren Kornelis Dirks Zijlstra, koopman te Buitenpost. Sytse Wessels Nauta en Hette Kornelis de Vries, beiden timmerman te Augustinusga, alsmede Daniël de Block van Scheltinga, rentenier te Augustinusga. In totaal werd een bedrag van f 2347,- voor deze onderdelen geboden.

Op de finale 'palmslag' d.d. 24 januari 1835 werd echter bovengenoemde zoon van Leonardus van Scheltinga, Daniël de Block, definitief de koper van deze onroerende goederen voor een bedrag van samen f 2400,-. De gebouwen bleven dus in de familie. Daarnaast werd de inventaris geveild, waarvan de namen van de kopers nauwkeurig door de notaris klerken werden opgeschreven. De lijsten met namen zijn bewaard gebleven en kunnen dus nog worden geraadpleegd. Misschien zijn hier nog voorouders van u op vermeld. Het ging hier om vele kleine bedragen. De plaatselijke schoolmeester Willem Ouwes Nieuwstra, was ook op het boelgoed aanwezig. Deze vader van negen kinderen kon nog wel wat voor zijn huishouding gebruiken en kocht o.a. een emmer, 3 stoelen, een partij touw, een vuurhaard, een korf en een kandelaar voor in totaal f 9,80.

Afbraak

De gebouwen werden op afbraak verkocht, dus met de verplichting dat ze moesten worden afgebroken. Met het kappen van de bomen rondom de buitenplaats, was men in de herfst van 1834 al begonnen. De Leeuwarder Courant maakte op 8 november 1834 melding van de verkoop van 200 eiken en andere stambomen op de buitenplaats Oosterburen te Augustinusga.

Bronnen/literatuur:

- Tresoar te Leeuwarden
- Geert van der Veer (artikel in "Gens Nostra" 1993)

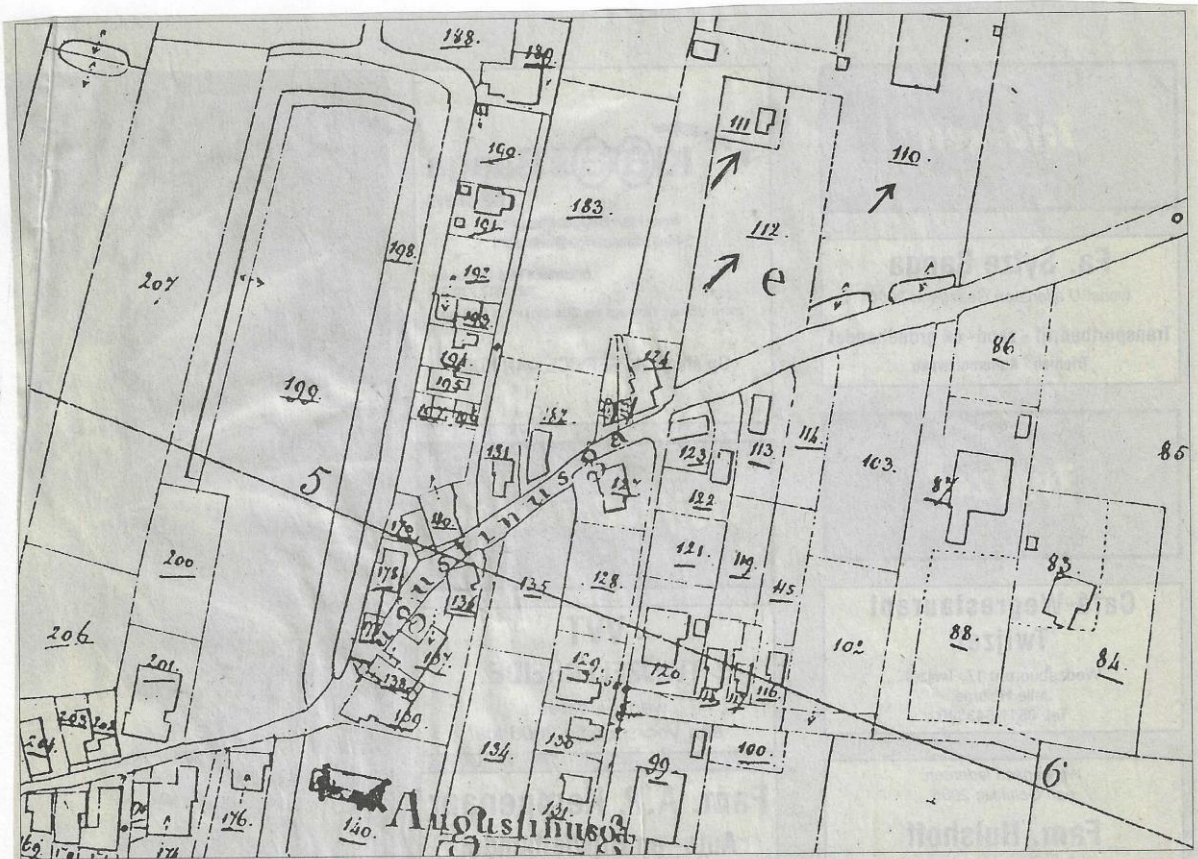
Dit was een publicatie namens de Stichting Oud-Achtkarspelen

D. de B. van Scheltinga
E. F. Hanseker
Mijping
K. D. Zijlstra
S. W. Nauta
H. de Vries
M. de Vries

Handtekeningen onder de notariële akte van de provisonale verkoping in 1834 van de onroerende goederen van Oostenstein.

Ansichtkaart uit 1901 van Augustinusga in het centrum van het dorp op de driesprong. Rechts een afbeelding van de z.g. armenkamer "Steilenburg". Hiernaast was destijds de buitenplaats Oostenstein gelegen. De villa links werd bewoond door notaris Jan Landmeter, die in 1907 "Steilenburg" kocht en het liet afbreken. (Uit het boek "Wandeling door oud Augustinuga en Surhuizum", samengesteld door A.S. van Lune in 1979).

Fragment van een kadasterkaart van Augustinusga in 1832. De percelen nr. 110, 111 en 112 behoorden bij de buitenplaats Oostenstein, die met pijlen zijn aangegeven. We zien nu dat het een omvangrijk complex was.